

Магистърска теза

на тема:

**Анализ и предаване на особеностите на американското общество при превода на разказите „Недоволници“ и „Въздушна поща“ от сборника на Джефри Юдженидис „Незабавна жалба“
(стр. 3 – 60)**

Студент:

Весела Кирилова Коева

Фак. № 771074

Научен ръководител:

проф. д-р Амелия Личева

Консултант: Надежда Розова

София
2018

Съдържание

Увод.....	3
I. Мотивация за избора на произведение.....	5
II. Езикови трансформации и особености при превода.....	7
1. Анализ на първи разказ: „Недоволници“ (Complainers).....	11
2. Анализ на втори разказ: „Въздушна поща“ (Air mail).....	19
Заключение.....	25
Библиография:.....	26
Приложение:.....	27

Увод

Капитализмът продава американската мечта¹: онзи заветен блян в страната на неограничените възможности, че всеки човек, независимо от това в какво семейство е роден, разполага с шанса да се изкачи по социалната стълбица до средностатистическия комфорт, където материалните вещи се оказват неизбежна част от тази мечта. Стремещът към американската мечта процъфтява през XX век, а Джефри Юдженидис като разказвач и социологически наблюдател създава литературни образи в три романа и един сборник с разкази, които по своеобразен начин проследяват развитието на различните етапи на американския характер на разказите като стил на писане, чрез който авторът наблюдава, критикува и тълкува американското общество.

На първо място **настоящата дипломна работа** цели да представи моя български превод от английски език и анализа ми на първите два разказа „Недоволници“ и „Въздушна поща“ от сборника на Джефри Юдженидис „Незабавна жалба“ (Fresh Complaint), публикуван през октомври, 2017 от издателска къща 4th Estate.

Изборът на темата на настоящата дипломна работа е мотивиран от наличието на лексикално маркираните езикови елементи, характерни за американския стил на разказване на истории (Americana way of storytelling), който се забелязва в сборника „Незабавна жалба“ и в останалите три романа на Юдженидис.

Предмет на настоящия труд е преводът на лексеми, характерни за американския стил на разказване на истории (Americana way of storytelling), и тяхното предаване от английски на български.

Основните подходи, с които работи изследването, са анализ и коментар на езиковите трансформации.

Моята лична теза е, че преводът на реалиите определят специфичния американски стил на разказване на истории.

Изложението на разработката се състои от два основни раздела и два подраздела към втория. Първият раздел си поставя за задача да представи мотивацията ми за избора на произведение. Задачата на втория раздел е да подчертае общите характеристики при

¹ Определение, измислено от Джеймс Тръслоу Адамс през 1931 г.

езиковите трансформации и особености при превода от английски на български на разказите „Недоволници“ и „Въздушна поща“. Задачата на следващите два подраздела е да предложат коментар върху съответно отделните разкази като завършени текстове както и да изтъкнат преводаческите решения, направени при превода.

Задачите, през които поетапно ще мине настоящата дипломна работа, за да изпълни целта си, са да се обоснове:

- 1) Защо съм избрала точно Джефри Юдженидис като автор?
- 2) Защо съм избрала въпросното произведение?
- 3) Защо съм избрала превод на два отделни разказа, а не на част от роман?
- 4) Защо съм избрала произведение, издадено в по-късен етап, непосредствено преди написването на настоящата дипломна работа?
- 5) Защо смятам, че избраният сборник има потенциал да се превърне в успешен издателски проект на българския пазар?
- 6) Защо заглавието на сборника е преведено като „Незабавна жалба“?
- 7) Защо съм запазила употребата на знака ем-тире (em dash)?
- 8) Граматичните и лексикалните особености в изходния текст;
- 9) Лексикално маркираните езикови елементи чрез представянето на таблици;

Бих искала да изкажа своите благодарности към научния си ръководител проф. Амелия Личева за подкрепата по време на написването на настоящата дипломна работа; към Надежда Розова за консултацията по превода относно индийските реалии и бележките под линия; и към Чавдар Христов за насоката в качеството си на специалист по делови превод и рецензент на настоящата дипломна работа.

I. Мотивация за избора на произведение

В тази първа част от настоящата диплома работа ще се опитам да представя мотивацията си за избора на произведение, като дам обосновани отговори на въпросите: Защо съм избрала точно Джефри Юдженидис като автор?; Защо съм избрала въпросното произведение?; Защо съм избрала превод на два отделни разказа, а не на част от роман?; Защо съм избрала произведение, издадено в по-късен етап, непосредствено преди написването на настоящата дипломна работа?; Защо смятам, че избраният сборник има потенциал да се превърне в успешен издателски проект на българския пазар?

Джефри Юдженидис е добре познат на българската читателска публика. През 2010 г. е преведен на български и е издаден вторият му роман „Мидълсекс“ (Farrar, Straus and Giroux: 2002), последван от публикуването на „Непорочните самоубийства“ през 2011 (Farrar, Straus and Giroux: 1993) и „Брачната фабула“ през 2014 (Farrar, Straus and Giroux: 2011), всички издадени от ИК Жанет45. Въпреки паузата между отделните романи, спорадичното творчество на Юдженидис е допълвано от писането на разкази, публикувани в различни сборници и списания. Така се ражда и сборникът с разкази „Незабавна жалба“, публикуван през октомври, 2017 в Америка.

Колекцията от десет разказа покрива почти три десетилетия от писателската кариера на Юдженидис от 1988 до 2017. Подредени на привидно случаен принцип, някои от разказите са публикувани в различни издания през годините, но досега не са били преведени на български. Сборникът се характеризира със своеобразна липса на консистентност, но събрани на едно място разказите очертават времева нишка, чрез която можем да наблюдаваме как някои теми остават в центъра на авторския фокус на Юдженидис, докато подходът му към тях продължава да се изменя. Теми като недостатъците и слабостите на човешкото състояние, секс, юношество, връзки, семейна динамика и честите безинтересни предизвикателства на американското ежедневие в предградията. Контрастът между липсата на експресивна сюжетна динамика и таланта на Юдженидис да описва детайли с богатия си езиков речник, които при други писатели биха останали незабелязани, води до създаването на първите два разказа от „Незабавна жалба“.

Причината да се насоча към именно този обект на изследване на настоящата дипломна работа, а именно превод на разкази, е мотивирана от желанието ми да

представя преводи като два завършени текста от един автор, а не като незавършено начало от 50 страници на роман. От друга страна, бих обосновала решението си да избира точно тези разкази с личното си отношение към автора и нуждата, според мен, да се продължи превеждането на Юдженидис на български език особено при положение че за първи път този автор, утвърден като писател на романи, издава сборник със свои разкази.

Сами по себе си текстовете се различават по характеристиките си, въпреки че носят еднакво меланхолично усещане. „Недоволници“ и „Въздушна поща“ са първите два разказа от „Незабавна жалба“, написани съответно през 2017 и 1996 г., върху които ще се фокусира моят анализ и коментар в следващите глави. На лексикално ниво двата текста имат различни семантично маркирани езикови елементи, но и двата са написани в американския стил на разказване на истории, който изтъквам като характерен за Юдженидис. Освен стила свързващият елемент между разказите е контрастът между представата, която героите са изградили за себе си в ума си, в собствената си реалност, и външната действителност или възприятието на наблюдателя². Юдженидис умело изследва тези контрастни образи, както вече е показал на читателите си в „Мидълсекс“ и „Непорочните самоубийства“.

От друга страна, трябва да спомена и причината да избира книга, издадена във възможно най-късен етап – октомври, 2017, непосредствено преди написването на тази магистърска теза. От книгоиздателска гледна точка край на календарната година е особено подходящ за планиране на възможностите за превод на заглавия през следващата календарна година. Репутацията на Юдженидис като утвърден романист, удостоен с наградата „Пулицър“, фактът, че един от разказите в сборника „Baster“ е превърнат в успешна екранизация през 2010 г. със заглавие „Пълно за празно“, както и вече четиригодишната пауза от последната издадена книга на автора в България са фактори, които биха повлияли за създаването на успешен издателски проект върху сборника „Незабавна жалба“ на българския книгоиздателски пазар.

² Review of Fresh Complaint // Goodreads, 2017. [посетен на 30.01.2018]. Available from: <https://goo.gl/ofEAJx>

II. Езикови трансформации и особености при превода

При създаването на сборник или колекция се очаква някаква консистентност, някакъв повтаряем елемент, който ще бъде характерен, ако не за всички, то поне за повечето включени текстове. В „Незабавна жалба“ на повърхността това предполагаемо свойство е американският характер на разказите като стил на писане, чрез който авторът наблюдава, критикува и тълкува американското общество. Ако слезем по-дълбоко на ниво история, в този сборник всички герои на Юдженидис се борят със събития, които са оформили живота им по неблагоприятен начин, като някои от тези персонажи се отдават на изкуството да се *оплакват*.

Оплакването или жалването, тези ключови думи за този сборник, стоят в основата на авторската концепция. Читателят се сблъсква с тях още преди да разгърне книгата. „Незабавна жалба“ е заглавието както на самия сборник, така и на последния разказ в него. Тъй като анализът на настоящата дипломна работа е фокусиран само върху превода на първите два разказа, няма да коментирам сюжета или особеностите на разказа „Незабавна жалба“, който така или иначе си остава непреведен. Въпреки това смятам, че е необходимо да се представи анализ на самото заглавие като събирателно и защо Юдженидис е избрал да представи десет от разказите си под това име.

„Незабавна жалба“ е юридически термин. Правилото на незабавната жалба³ е правилото за доказателства, приложимо при определени случаи на сексуално насилие. Съгласно това правило показанията на свидетел, към когото жертва на сексуално престъпление е подала „Незабавна жалба“, биват допустими, за да потвърдят показанията на жертвата. Правилото се прилага широко в случаите на изнасилване и друг вид сексуално насилие, като позволява да се докаже, че въпросната жертва „се оплаква“ в разумен срок от време на някого, към когото обичайно би се обърнала за съчувствие, защита и съвет. „Незабавна жалба“ е доброволно подадена жалба в кратък по подразбиране разумен срок от време след извършеното престъпление. Жалбата може да бъде подадена до полицаи, приятел, член от семейството или до всяко едно друго лице, на която жертвата има доверие. Своевременното съобщаване на престъплението на пазителите на реда помага да се подсили правдоподобността на твърденията на жертвата

³ Fresh Complaint Rule Law and Legal Definition // US Legal, 2015. [посетен на 30.01.2018]. Available from: <https://goo.gl/xXervh>

за настъпването на престъплението. От друга страна, липсата на незабавна жалба може да бъде използвана от защитата, за да атакува доверието в жертвата⁴.

Юдженидис набляга на юридическия смисъл на термина при озаглавяването на последния разказ в сборника, където момиче от американско-индийски произход се принуждава да прибегне до отчаяни мерки в опит да избегне уредения брак, който я очаква. Но в заглавието на самата книга е вложено повече от юридическо предприемане на действия. Правният нюанс на думата „complaint“ е представен чак като трето или четвърто значение като „the first pleading of the plaintiff in a civil action, stating the cause of action“ или според правописния речник на БАН „оплакване“ е: „устно или писмено възражение, жалване от нещо или от някого; жалба“⁵. Първото значение на думата е „an expression of discontent, regret, pain, censure, resentment, or grief; lament; faultfinding“, което от своя страна на български също се превежда като „оплакване“, но със значението на отглаголно съществително от „оплаквам се“ със значение: „изказвам недоволството си от някого или от нещо, обикновено като търся съчувствие, разбиране от някого; жалвам се, жалия се“⁶. Заглавието „Незабавна жалба“ се отнася до „оплаквачите“, литературните герои на Юдженидис, които се опитват да подредят живота си и причините дали все пак имат право да се оплакват.

В българската юридическа терминология няма еквивалент на fresh complaint, но за сметка на това има в немската правна теория. Sofortige beschwerde в превод на български „незабавна жалба“ дава обяснение на териман: За разлика от обикновената жалба подаването на незабавна жалба е свързано с определен срок, който съгласно § 311 II НПК е една седмица. При незабавната жалба съдът няма право да промени решението, което сам е издал и което е предмет на оспорване. Той обаче може да уважи жалбата, ако в ущърб на жалбоподателя са използвани факти, доказателства или резултати, по които жалбоподателят не е бил изслушан и ако чрез допълнителното им представяне счете жалбата за обоснована (§ 311 III НПК)⁷.

⁴ Пак там

⁵ Оплакване // Речник на българския език БАН, 2017. [посетен на 30.01.2018]. Available from: <https://goo.gl/JhXJR4>

⁶ Оплаквам // Речник на българския език БАН, 2017. [посетен на 30.01.2018]. Available from: <https://goo.gl/kaFsja>

⁷ Незабавна жалба // Правни средства за защита срещу съдебни актове в немското наказателно производство, 2017. [посетен на 30.01.2018]. Available from: <https://goo.gl/x8EsDg>

Преди да продължа със следващата част от настоящия труд, а именно с анализ и коментар на особеностите в езиковите трансформации на двата разказа като завършени текстове, ще спомена приликите между тях:

- ✓ Липсата на ясно изразен конфликт в сюжета и на двата разказа.
- ✓ Опитът ми да избегна възможно най-често деепричастията в българския превод, като въвеждам сегашното причастие (gerund) по няколко възможни начина: плътно въвеждане на тази глаголна форма по примера на изходния текст; компромисно дозиране на употребата с оглед нюансирането на тежестта на глаголното действие; елиминиране на деепричастието чрез алтернативни равностойни конструкции
- ✓ Използването на знака ем тире (em dash): „—“. Тирето с дължината на буквата „m“ е използвано в разказите на Юдженидис за отделяне на пояснения в текста като алтернатива на заграждането със скоби⁸. Ем тирето не се отделя с разстояние между думите, където е поставено. Подобен вид означение е особено характерен за неофициалния стил писане като лична кореспонденция и публикации в интернет пространството⁹. Моето преводаческо решение е да запазя ем-тирето в превода на български, тъй като, според мен, отделянето на някои определени вметнати част в двата текста със запетаи нямат ефекта, който това тире има. А именно отделените с ем тире части в оригиналния текст играят ролята на подаване на реплики и коментари на самия разказвач в наратива. Следващите примери илюстрират това твърдение.

Примери от „Мърморещите“:

1) Instead of sticking a gaudy bow Cathy clipped sprigs from her Christmas tree—which they were about to put at the curb—and fashioned a garland.

Вместо да залепи безвкусна панделка, Кати отрязва клонки от коледното дръвче—което възнамеряваха да изхвърлят—и ги оформи като венец.

2) The day of the meeting—a Monday—Cathy waited for Della to call.

Денят на срещата—един понеделник—Кати чакаше Дела да се обади.

⁸ Em тире // Print guide, 2017. [посетен на 30.01.2018]. Available from: <https://goo.gl/5zhDap>

⁹ Em dash // Oxford Dictionary, 2017. [посетен на 30.01.2018]. Available from: <https://goo.gl/j23NKj>

Примери от „Въздушна поща“:

3) She came out onto the porch of the hut, holding a hand over her eyes—it was murderously sunny out—while her other, somnambulist hand searched for the beach towel hanging over the railing.

Тя излезе на верандата на колибата си, като прикриваше очи с ръка—беше убийствено слънчево—докато другата ѝ сомнамбулска ръка търсеше плажната кърпа, висяща на парапета.

4) He thought he heard that ringing—louder than ever—but then realized that it was just the music coming from hut number six.

Помисли си, че чува звъненето—по-силно отвсякога—но после осъзна, че това беше просто музиката, идваща от колиба номер шест.

- ✓ Корелацията между превода на лексеми и в двата разказа. Речникът, който Юдженидис използва във всяко свое произведение, изненадва с вниманието му към детайлите и умението му да намира най-подходящата дума в английския за най-незначителната подробност. Именно затова беше трудно да открия повтарящите се лексеми и да коментирам техния превод. Все пак мога да спомена две от тях, пресичащи се в двата текста:

„Недоволници“	„Въздушна поща“
<i>fellow sufferer</i> – другар по страдание	<i>fellow invalid</i> – другар по неволя
<i>joint</i> – цигара с марихуана; джойнт	<i>joint</i> – цигара с марихуана; джойнт

Двата разказа ще бъдат разгледани отделно и с по-подробен анализ в следващите две части на дипломната работа.

1. Анализ на първи разказ: „Недоволници“ (Complainers)

Представянето и коментарът на първия от обектите на настоящия труд ще се опита да обоснове преводаческото ми решение да преведа заглавието на разказа като „Недоволници“, ще очертае сюжетната линия на наратива, ще изтъкне граматичните и лексикалните особености в изходния текст и превода и ще си послужи с няколко таблици с цел ясното представяне на лексикално маркирани езикови елементи.

Сборникът „Незабавна жалба“ започва с разказа „Недоволници“, написан от автора през 2017 г. както е посочено в края на текста. Това е и първият превод и особеностите по него, които ще представя за анализ. Неслучайно точно този текст със заглавие „Недоволници“ (Complainers) поставя началото на колекцията на Юдженидис. Мотивът за „оплакването“ и „недоволниченето“ е изтъкнат отново, но този път заглавието в оригинал е във формата на съществително име в множествено число. Избегната е юридическата терминология като при „незабавна жалба“ и се набляга върху първото значение на думата – всеприсъстващия акт на оплакване.

Привидно леката задача да преведа това заглавие се оказа най-взискателната част от цялостния превод на двата разказа. Етапите, през които преминах, за да стигна до окончателното решение за превода като „недоволници“, започнаха с най-очевидния превод, а именно: „оплаквачите“. Автоматичната трансформация на думата успя да звучи правдоподобно за учудващо кратко време преди да се намеси действителното значение на българската дума „оплаквач“: „човек, който оплаква мъртвец“ или остарялото значение – тъжител. След изключването на тази възможност преминах към сегашното деятелно причастие „оплакващите“, производна форма на глагола оплаквам. Тук ще се опитам да защитя решението си да избегна този конкретен превод и да се насоча към крайния „официален“ вариант. Конотацията, която „оплаквачите“ носи като „жалващи се“, „жалеещи“ насочва читателя към действието да скърбиш, тъй като в тази форма глаголт оплаквам не е възвратен.

В крайна сметка разреших казуса с превода на заглавието на разказа, като се спрях на „Недоволници“. Основен мотив при превода, по който се водех, беше желанието ми да запазя вида на оригиналната част на речта, а именно съществително име в множествено число и нечленувана форма. Речникът на българския език на БАН определя съществителното „недоволник“ като: човек, който е недоволен от някого или нещо и дава

израз на своето недоволство, човек, който негодува срещу някого или нещо и човек, който по характер, по природа е склонен към недоволство¹⁰. Идеята за недоволството като вродено качество, от което е много трудно (дори невъзможно) да избягаш, определя най-обобщено двете героини на Юдженидис. Също така „недоволници“ може да се приеме и като събирателно определение за всички главни и второстепенни герои в сборника.

Основната сюжетна линия на разказа се проследява лесно, но разпокъсването ѝ с ретроспективни моменти от живота на героините задълбочава текста и персонажите. Дела и Кати са дългогодишни приятелки, които споделят обща страст към четенето, коктейла маргарита и оплакването. Погледнати отстрани като персонажи Дела и Кати могат да бъдат разглеждани като типичните домакини от преградията (suburban housewives), недоволни от решенията в живота си. (*„Дела беше в петдесетте, майка от предградията, която живееше в модерна къща до езерото. Беше се върнала на работа, не защото се нуждаеше от пари—като Кати—а защото нямаше какво друго да прави. Двата ѝ по-големи сина вече не живееха с нея. Най-малкият, Роби, беше в гимназията“*)

В първото действие в текста виждаме посещението на Кати в старческият дом при Дела. На първо четене действията в текста са представени от гледна точка на автора. Но описанията са прекалено субективни, за да бъдат възприети като гласа на Юдженидис. Затова смятам, че всъщност Кати е разказвачът под повърхността. Това е нейната история, което кара действията да звучат като прецедени през силния филтър на супер егото ѝ, а това само по себе си е похват за дистанциране от реалния проблем и стремеж да се изрази тази филтрирана емоция.

Присъствието на Кати като крайно субективен разказвач по мое мнение се затвърждава от глаголните времена в сегашно време: „Все още развълнувана като момиче, Дела *се взира* с широко отворени очи в пакета, който Кати ѝ *подава*. Тя *седи* във фотьойл до прозореца, на единствения стол всъщност в малкото препълнено студио. Кати *се е положила* неловко върху близката кушетка. Стаята *е притъмнена*, защото венецианските щори са спуснати“. Превела съм глаголите от present simple tense: gazes, holds out, is sitting, is perched, is, are в сегашно време, като съм взела под внимание факта,

¹⁰ Недоволство // Речник на българския език БАН, 2017. [посетен на 30.01.2018]. Available from: <https://goo.gl/GZbEY2>

че глаголната форма в 3 л. ед. ч. в сегашно време е същата като глаголната форма в 3 л. ед. ч. в минало свършено време (аорист), което носи усещането, че действията биват преразказвани. По този начин в превода си се опитвам не изрично, а едва доловимо да предложа на читателя идеята, че Кати говори за себе си в трето лице единствено число: „Подобни изблици на чувство за хумор потвърждават каквото Кати си е мислила през цялото време, че голяма част от умственото объркване на Дела е на емоционално ниво. (...) Също така начинът, по който Дела се различаваше от майката на Кати, показва на Кати, че майка ѝ не беше моралният арбитър, който винаги е била в главата ѝ, а просто личност“.

Отсъствието на ярко изразен конфликт в разказа принуждава читателя да се фокусира върху детайлните описания и да търси обяснение за случващото се (или липсата му) в ретроспективните пасажии от миналото на Дела и Кати. През годините двете преминават през много, но спомените им не са наситени с емоционален заряд, а са предадени опитомено, сякаш са премисляни и оформяни многократно преди да бъдат (пре)разказани. Това от друга страна потвърждава теорията ми, че целият разказ звучи като предаден от субективната гледна точка на Кати: „Преди това никога не се бяха карали. Следващите няколко седмици всеки път, когато Дела обмисляше да се обади на Кати, осъзнаваше, че е прекалено ядосана, за да го направи“. Тук глаголните времена са в *past simple tense* или *past perfect tense*, които в целия разказ превеждам с минало несвършено време (имперфект).

Освен глаголните времена друга отличаваща се граматична особеност е присъствието на безглаголните изречения: „Нищо шокиращо.“; „Някак болно.“; „Едно изречение. Две.“; „Навсякъде белота.“; „Бракът, определено.“; „Леко учудено. Ясно“. Изборът на Юдженидис да си послужи с подобен похват засилва усещането на неформален стил на писане, дори на личен дневник, където Кати описва собствените си интимни мисли и спомени. Нещо повече, безглаголните изречения са част от своеобразен диалог с читателя или монолог, който разказвачът води сам със себе си.

Деепричастието си остава „своеобразно табу в българската стилистична традиция“ по думите на Дария Капареткова¹¹, което се изпитва и на практика при превода на сегашно причастие от английски на български. Приемам модела¹² на Карпеткова

¹¹ Карпеткова, Дария. За превода. София, 2016.

¹² Пак там

относно възможните типове поведение пред преводача: „плътно въвеждане на тази глаголна форма по примера на изходния текст; компромисно дозиране на употребата с оглед нюансирането на тежестта на глаголното действие; елиминиране на деепричастието чрез алтернативни равностойни конструкции“.

Сегашното причастие (present participle) в английския се използва за изразяване на едновременност на две действия или ако едно действие е извършвано непосредствено след друго действие, можем да изразим първото действие със сегашно причастие, което в английския се изразява с герундий: глаголът завършва на -ing (doing, making, working и др.). Друга употреба на сегашното причастие, която би изисквала да бъде преведена с деепричастие на български, е сегашното причастие, използвано за обяснение на причина, която по друг начин може да се въведе с *as*, *since* или *because*.

Сегашното причастие в „Недоволници“ и по-рядко във „Въздушна поща“ е сравнително често срещана форма. Съответно в превода си съм използвала и трите възможни варианта за подход на Карапеткова, споменати по-горе, с цел да постигна баланс в употребата на деепричастието.

Плътно въвеждане на формата:

1) Going through the boxes she'd shipped to Florida almost a decade before, she cut open the box of odds and ends and *Two Old Women* fell out.

Преминвайки през кутиите, изпратени във Флорида преди почти десетилетие, тя отвори кутията с разни дреболии и „Две Старици“ изпадна от нея.

Компромисно дозиране на употребата:

2) The boat was moored at the time and Della slipped trying to climb aboard, sinking down into the murky green water of the marina.

По това време лодката беше закотвена и опитвайки се да се качи, Делла се беше подхлъзнала и потъваше в тъмнозелената вода на пристанището.

Елиминиране на деепричастието:

3) “Sorry,” Cathy said, laughing.

Извинявай – каза Кати докато се смееше.

4) “It’s a surprise,” Cathy says, forcing a smile.

Изненада е – казва Кати и се опитва да се усмихне.

Тук трябва да спомена и изречението, което освен че съдържа сегашно причастие, дефинира заглавието на разказа:

5) It was also because they were complainers. Always moaning about their aches and pains.

Но и защото бяха недоволници. Вечно мърморещи за своите мъки и болезки.

Отново включвайки употребата на сегашно причастие и като си служи с още едно изречение Юдженидис дава формулата на изкуството да бъдеш недоволен и да чувстваш удовлетворение от оплакването.

6) What was it about complaining that felt so good? You and your fellow sufferer emerging from a thorough session as if from a spa bath, refreshed and tingling?

Защо оплакването ги караше да се чувстват толкова добре? Ти и твоя другар по страдание излизате след обстойна сесия като след спа баня, освежени и развълнувани.

Лексикално маркираните езикови елементи в разказа са най-специфичната част от текста, чрез които се характеризира американският стил на разказване на истории, споменат в началото. При четенето на текста в оригинал е много лесно да се усети тънката граница между американския и британския английски. При превода на български обаче изпитах трудности да предам специфичния елемент на американския английски особено когато в текста липсват диалектни форми или смислово наситени изрази от определено географски място. Поради тази причина се фокусирах върху езиковата трансформация на определени лексеми.

Американският английски¹³ е лингва франка или втори език за хора в различни части на света включително Източна Азия (Япония, Южна Корея, Тайван, Филипините и Китай), Америките (освен бившите британски колонии Канада, Ямайка и Бахамските острови) и Либерия в Африка. Още през 1806 американският лексикограф Ноа Уебстър успява да състави първия речник на американски английски заради нуждата от съществуването на този американски английски, тъй като Англия е прекалено далече, за да бъде използвана като модел. Една от основните причини за това е идеята, че

¹³ Lexical Differences between American and British English, 2013. [посетен на 30.01.2018]. Available from: <https://goo.gl/5fy5b4>

употребата на този нов език ще допринесе за утвърждаването на нова национална идентичност на американците. А не е ли това основата, пряко свързана с преследването на американската мечта?

Следващите семантично маркирани лексеми са характерни американски реалии и допринасят за цялостното чувство на разказа.

Изходен текст	Превод
Beachfront properties	Имоти с излаз на плажа
Garden apartments	Дворни апартаменти
Frozen dinners	Замразена опакована вечеря
Screened-in porch	Веранда
Weight Watchers	Уейт Уочърс
Goodwill store	Магазин на „Добра воля“
Market Basket	Маркет Баскет
Grosse Pointe	Гроус Пойнт
Contoocook	Кънтукък
Paducah	Падюка
Florida Everglades	Флорида Евърглейдс

Голяма част от споменатите лексеми нямат нужда от допълнително обяснение с бележка под линия. Въпреки това съм приложила обяснения на последните три превода Уейт Уочърс, „Добра воля“ и Маркет Баскет, тъй като смятам, че: 1) тези наименования не са непременно масово разпространени, за да очаквам автоматично от читателя да е запознат; 2) не претендирам, че езиковата трансформация, която предлагам, е абсолютно правилна и все пак е много вероятно читателят да се е сблъсквал с други преводи на въпросните реалии.

Освен тези американски реалии съм си позволила да обясня в бележка под линия и лексемите, свързани с индианската история в разказа. Любимата книга на Дела и Кати е „Две старици: Аляска легенда за предателство, кураж и оцеляване“. Възрастните американки възприемат книгата като своеобразен тотем на житейската им независимост, която така и не достигат. Разказът разкрива определени части от легендата, които от своя страна въвеждат въпросните индиански лексеми.

Изходен текст	Превод
Wigwam	Вигвам – куполовидно наземно жилище, използвано от някои индиански племена в Северна Америка. Вигвамите са били разпространени в източните горски райони и земите около Големите езера
Athabaskan Alaskan	Атабаски аляски – племе от Аляска от етнолингвистичната група на северноамериканските атабаски езици.
Ch'idzigyaak	Ч'ичикяаакх
Sa'	Ша'

Преводът или по-скоро транслитерацията на имената на двете индианки Ч'ичикяаакх и Ша' съобразих с предполагаемата фонология на атабаския праезик¹⁴. Определението за „предполагаема“ фонология оправдавам с факта, че атабаски аляски е наименование, включващо всички племена (между 11 и 13 групи) от етнолингвистичната група на северноамериканските атабаски езици. Тъй като в разказа не е уточнено, от коя група точно е легендата („Книгата е преразказ на стара атабаска легенда, която авторката Велма Уолис знае от дете“) реших да използвам фонетиката на атабаския праезик. Изследователите на атабаския праезик използват американска фонетична нотация, в която практиките на транскрипция не са официално стандартизирани. Тъй като не съм специалист в тази езикова група, не си позволявам да твърдя, че транслитерацията на индианските имена е абсолютно коректна.

Преди да премина към коментара на следващия обект на анализ бих искала да представя следните изречения и изрази в оригинал и мой превод, които според мен показват вниманието към детайлите, което Юдженидис влага и нуждата от прецизен превод, за да се предаде същото усещане и на български.

¹⁴ Athabaskan languages // Wikipedia, 2015. [посетен на 30.01.2018]. Available from: <https://goo.gl/FYK3t2>

Специфични изрази и детайли	
Изходен текст	Превод
An Air of medical orderliness	вид на медицински порядък (air is countable)
(she was) a kind of oddity or interloper in Della's life	а беше като някакъв особняк или натрапник в живота на Дела.
Cathy was seeking some kind of self-correction as if men's butting and thrusting might knock some sense into her	Кати се стремеше към някакъв вид самонаказание, сякаш мъжките пориви и тласъци можеха да вкарат достатъчно разум в нея
Large glasses with translucent pinkish frames.	Големи очила с полупрозрачни розовеещи рамки
(sounds like) having a demon scooping out pieces of your brain	(звучи като) демон, който дълбае парченца от мозъка ти
A hideous magenta contraption with a black leatherette seat	Отвратителен пурпурен уред с черна седалка от изкуствена кожа
Sort of prime the pump	Да напомпаме гумите
Their vividness so surpasses her day-to-day life that they make it feel as faded as an old blouse put through the wash too many times	Яркостта им толкова много надхвърля ежедневието ѝ, че го превръщат в избледняла стара блуза, която е била прана прекалено много пъти
The act itself brings relief, the self-forgetfulness, the diving and plunging into other lives	Самият акт носи успокоение, самозабравата, гмуркането и потъването в живота на другите
A charming but dilapidated hunting lodge surrounded by live oaks	Очарователна, но порутена ловджийска хижа, заобиколена от вечнозелени дъбове
They let things fester, got into black moods, sulked.	Оставяха положението да загние, влизаха в мрачни настроения и се цупеха
Two strands of pearls twine around her fluted throat	Два реда перли се увиват около набраздената ѝ шия
It'll be cold as the dickens in there	Ще бъде студено като дявол

2. Анализ на втори разказ: „Въздушна поща“ (Air mail)

Сборникът на Юдженидис продължава с втория разказ „Въздушна поща“, който за разлика от „Недоволници“, е написан през 1996 г. и първата му публикация е в Йейл Ревю през октомври, 1996 г. Тук вече можем да наблюдаваме и по-горе споменатата липса на консистентност, характерна за сборника, но и как подходът на автора към героите му остава същия. За 21 години разлика в създаването на двата разказа Юдженидис запазва афинитета си към представяне на детайлна картина, сегашните причастия, безглаголни изречения и семантично маркираните лексеми, които изграждат собствено ситуационно поле в разказа, и играят ролята на своеобразна рамка. Настоящият анализ може да изглежда по-кратък, тъй като ще пропусна някои теоретични обяснения, представени при коментара на „Недоволници“.

Този път двамата водещи герои в разказа няма да бъдат напълно непознати на читателите, които са имали досег с творчеството на Юдженидис. А именно те присъстват и в „Брачната фабула“, въпреки че разказът е написан 15 години преди романът да бъде публикуван. „Въздушна поща“ представя Мичъл Граматикус и Лари – приятели, млади американски студенти на околосветско пътешествие, решили да прекарат известно време на отдалечен тайландски остров. Мичъл се разболява от дизентерия заради което проследяваме целия сюжет през неговата гледна точка, докато се опитва да убие бактериите в себе си. Същевременно младият пътешественик използва писането и медитацията, за да достигне до някакво екзистенциално разбиране на света и „звъненето“ в ушите си.

В този разказ заглавието „Въздушна поща“ (Air mail) не представляваше сериозен преводачески казус. За мен това е единственият релевантен начин, по който може да се преведе airmail – дума, която е обвързана с писането на телеграми, практикувано от Мичъл почти ритуално като вид катализатор на мислите му: *„Той пращаше по няколко писма на родителите си всяка седмица. Пращаше писма също и на братята си. И на приятелите си. Записваше каквото и да мислеше. Не се интересуваше от реакциите на хората. Беше обхванат от нужда да анализира усещанията си, да описва какво вижда и чувства“*.

Мичъл е водеща фигура в наратива и тук отново може да се коментира казуса с разказвача в историята, неговата субективност и предаването на действията: „Мичъл

отпусна глава на пода. Лежеше върху сламена рогозка с кариран бански костюм на Ел. Ел. Бийн за възглавница. В колибата беше хладно и той не искаше да се вдигне. За съжаление, стомахът му се надигаше. Цяла нощ вътрешностите му бяха спокойни, но тази сутрин Лари го убеди да изяде едно яйце и сега амебите имаха с какво да се хранят“. Действията в разказа са предадени с времената *past simple* и *past continuous*: *dropped, was lying, was, didn't want, was erupting*, което ми дава възможност да ги трансформирам в минало несвършено време (имперфект). Глаголните форми са в 3 л. ед. ч. и въпреки че описват действията на всички герои в сюжета, гледната точка е на Мичъл. Заради това и тази история звучи като дневник, но не филтриран или претендиращ, а суров и искрен: „Мичъл се зачуди дали би могъл да ѝ каже. Но нямаше как да го каже. Не можеш да кажеш: открих истината. На хората няма да им хареса“.

И във „Въздушна поща“ отсъства ярко изразен конфликт, което насочва читателя към анализ на предоставените разсъждения на Мичъл, които достигат духовно извисени нива. Тук също присъстват безглаголните изречения: „Или музиката на сферите.“; „И на приятелите си“, но не толкова често, колкото в „Недоволници“. За разлика от Кати Мичъл няма нужда някой да му подава реплики, за да приеме реалността или да я пресее.

Ключов елемент в разказа се оказва дизентерията¹⁵ – инфекциозно заболяване на червата, протичащо със силна диария, а понякога и повръщане, която може да нанесе поражения на стомашно-чревния тракт, както и на целия човешки организъм. Юдженидис успява да опише болестта по почти романтичен начин, което се опитам да предам в превода на български:

„Разтвори лунгито си и го вдигна нагоре, увивайки плата около врата си. Употребата на азиатски тоалетни го беше направила издръжлив: можеше да клечи по десет минути без да се схване. А миризмата вече почти не я забелязваше. Държеше вратата, така че никой да не може да нахлуе при него.

Самият обем от течности, които изблигнаха от него го учуди, но винаги беше успокояващо. Той си представяше как амебите са пометени от наводнението и се изтичат през канала и тялото му. Дизентерията го беше сблизшила с вътрешностите му, имаше ясно усещане за стомаха и дебелилото си черво, усещаше гладките мускулести тръби, които го изграждаха. Паренето започваше високо в червата му. След това си

¹⁵ Дизентерия // Wikipedia, 2015. [посетен на 30.01.2018]. Available from: <https://goo.gl/23R7CQ>

проправяше път надолу като яйце, глътнато от змия, разширяващо и разтягащо кожата, докато след поредица от потръпвания падаше и избухваше във водата.“

„Почувства как вътре в него се отваря клапа и тънка струя от гореща течност като киселина започна да прогаря пътя си навън.“

Присъствието на болестта по време на целия сюжет почти като самостоятелен герой ме постави пред казуса за различаването на следните лексеми при повтарящите се описания: insides; stomach; colon; intestines. Лексеми, които в превод на български като вътрешности, стомах, дебело черво и черва, не звучат толкова привлекателно както в оригинала на Юдженидис.

Относно деепричастието съм запазила трите подхода, описани от Дария Карапеткова, към трансформирането на сегашното причастие при превода от английски:

Плътно въвеждане на формата:

1) Then, from far off, piercing his consciousness, came another twinge, still so delicate that he might have imagined it.

Тогава от далече, пробивайки съзнанието му, усети друго пробождање, все още толкова деликатно, че можеше и да си въобразяваше.

2) “One egg,” said Larry, waving this away.

- Едно яйце – каза Лари, пренебрегвайки го.

Елиминиране на деепричастието:

3) Mitchell put down his pen, remembering.

Мичъл остави писалката, спомняше си.

4) The wind carried it through the bamboo, coating him as he lay on his back, or blew over him as he made his way to the outhouse.

Вятърът я носеше през бамбука, покриваше го, докато лежеше по гръб или я духаше в него, когато отиваше към външната тоалетна.

Мичъл и Лари са от онова поколение на млади пътуващи американци, които прекосяват океана през 90-те години на XX век, за да се насочат към най-екзотичното за тях, а именно Азия. След вече шестмесечното си пътешествие двамата студенти са

усвоили навици и особености, характерни за индийската култура: от клеченето над азиатски тоалетни, през пушенето с типични уреди до будистката философия. Пътуващото поколение, което не е чуждо на пощенските картички, телеграмите и трансатлантическите обаждания – все лексикално маркирани елементи, носещи духа и усещането за онази епоха преди социалните мрежи и лесното пътуване: „За първи път Мичъл и родителите му изпитаха трансатлантическото закъснение. Баща му вдигна. Мичъл каза „ало“ и не чу нищо до последната сричка, докато „о“-то не прозвуча в ушите му“.

Интересен казус за превод за мен беше и предаването на индийските и азиатски реалии, използвани в текста. Следващата таблица показва съответната реалия, превод на български и бележка под линия или пояснение.

Исходен текст	Превод	Бележка под линия или пояснение
Burmese lungi	бирмански лунги	Вид саронг (дълъг тубообразен плат) и традиционна дреха в Индия, Бангладеш, Пакистан, Тайланд и др., която се завързва около кръста
Bidi	биди	Вид тънка цигара или малка по размер пура пълна с тютюневи люспи. Среща се често в Индия и други страни в Азия
Chillum	чилум	Приспособление за пушене на марихуана с произход от Индия. Представява малка права тръбичка, направена най-често от глина или друг материал (стъкло, дърво и др.)
Mahabalipuram	Махабалипурам	Крайбрежен курортен град в Индия
Idli sambar	Идли самбар	Традиционно ястие от леща в Южна Индия
Chiang Mai	Чианг Май	Най-големият и значим град в северен Тайланд
Batik headdress	Украшение за глава в стил батик	Батик е индонезийска техника в изкуството и текстила, при която се използва восък, за да се изрисуват тъкани и картини
Irian Jaya	Ириан-Джая	Наименование на Западна Папуа от 1973 до 2001
Bangalore	Бенгалуру	Град в южна Индия, столица на щата Карнатака
Paise	пейса	Монетна единица в Индия

Atcha	Ачча	Дума от индийските езици. Може да означава „добре; хубаво; а така“, понякога дори „да“, „разбирам, ясно“. Широк спектър от значения: потвърждение, благодарност, похвала и т.н.
Mango lassi	манго ласи	Гъста напитка с кисело мляко и манго, популярна в Индия, Пакистан и Бангладеш.
Clove cigarettes	цигари кретек	Цигара, направена от тютюн, натрошен карамфил и други аромати. Произвеждат се от индонезийски сортове тютюн
Sarong	саронг	дълъг тубообразен плат
moksa	Мокса (оставена в оригинал)	Мичъл обяснява moksa като дума от санскрит, означаваща „пълно освобождаване от тялото“
Hill station	Бивша военна станция	Град, разположен на по-висока надморска височина от близкото поле или долина. Термин, използван най-вече в колониална Азия и по-рядко в Африка, отнасящ се за градове, основани от колониални владетели от европейски произход.

От гледната точка на преводач бих искала да подчертая нуждата от обяснителни бележки под линия. По време на преводаческия процес дори и да открием най-подходящия превод на лексикално маркиран елемент преводачът винаги трябва да допусне възможността, че ще има читатели, които няма да разберат превода на думата. От друга страна като читател точно заради по-горе споменатата причина на евентуално неразбиране предпочитам текстове с бележки под линия.

Друг често срещан проблем в преводаческата практика, на който се натъкнах, е предаването на значението на megillah в изречението: „Does it ever occur to you that this world of earwax remover and embarrassing jock itch might not be the whole megillah?“. Предложеният превод от мен е „Някога струва ли ти се, че този свят на клечки за уши и срамни интимни сърбежи може би не е цялата работа?“. Megillah изразява значението на събирателно съществително като „абсолютно всеки аспект от нещо“. В буквалното си значение терминът се отнася до Megillah, петте книги от Библията, които се четат по време на еврейските празници, като самият текст се счита за прекалено дълъг и затормозяващ. При превода ми „цялата работа“ се опитах да предам усещането за

неформален и донякъде саркастичен начин да се изрази, че *не би трябвало* този така ужасно представен свят да съдържа само това.

Отново ще представя таблица с паралел между оригинален текст и мой превод като доказателство за погледа на Юдженидис върху детайлите и казусите при превода им.

Специфични изрази и детайли	
Изходен текст	Превод
The sky was the filtered blue of a souvenir postcard, the ocean one shade darker.	Небето имаше прецедения син цвят на пощенска картичка, океанът бе с един тон по-тъмен.
In the doorway his traveling companion's face hung like a harvest moon	На входа лицето на спътника му висеше като септемврийско пълнолуние.
He felt a series of pops in his lower abdomen, followed by an easing, as of liquid being siphoned off.	Той почувства поредица изпуквания в долната част на корема си, последвана от отпускане, като източване на течност.
It was the sound of the universal energy, of all the atoms linking up to create the colors before his eyes.	Това беше звукът на вселенската енергия, на всички атоми, свързани да създадат цветовете пред очите му.
Sometimes at night, though, when the moon gets that very pale thing going, I swear I feel a flutter of wings against the three-day growth on my cheeks	Понякога през нощта обаче, когато на луната ѝ се получи да е много бледа, кълна се, че усещам пърхането на криле по тридневната набола брада на лицето ми.
Gwendolyn's loud whiskey baritone, for instance, seemed to rake right across his chest.	Шумният, напоен с уиски, баритон на Гуендолин например, сякаш се зарови право през гърдите му.
He wasn't breathing so much as <i>being</i> breathed	Той не дишаше толкова, колкото <i>беше</i> вдишван.
It was as though riding in all those buses, over all those bumps, had dislodged his old self bit by bit, so that it just rose up one day and vaporized into the Indian air.	Сякаш всички онези автобусни пътувания през всички онези дупки бяха разместили старото му аз малко по малко, така че един ден то се издигна и се изпари в индийския въздух.
It was a smoker's cough, deep-seated and guttural.	Беше тютюнева кашлица, дълбоко вкоренена и гърлена.
The coughing grew more violent, as if ripping holes in her lungs.	Кашлянето стана още по-ожесточено, сякаш разкъсваше дупки в дробовете ѝ.
A steady flow of his essence into nature.	Постоянен поток на същността му в природата.

Заклучение

Като резултат от изследването на тема „Анализ и предаване на особеностите на американското общество при превода на разказите „Недоволници“ и „Въздушна поща“ от сборника на Джефри Юдженидис „Незабавна жалба“ могат да се открият следните изводи, чиято структура е на база на поставените в началото на дипломната работа задачи в разделите:

- 1) Първият раздел представи мотивацията ми за избора на произведение, като маркира личното ми отношение към автора и нуждата да се продължи превеждането на Юдженидис на български език. Още повече репутацията му на утвърден романист, удостоен с наградата „Пулицър“ както и вече четиригодишната пауза от последната издадена книга на автора в България са фактори, които биха повлияли за създаването на успешен издателски проект върху сборника „Незабавна жалба“ на българския книгоиздателски пазар.
- 2) Вторият раздел подчерта общите характеристики при езиковите трансформации и особености при превода от английски на български на двата разказа. Изтъкна „оплакването“ или „жалването“ като ключови думи за сборника, които стоят в основата на авторската концепция на „Незабавна жалба“.
- 3) Следващите два подраздела с подробни анализи на разказите „Недоволници“ и „Въздушна поща“ успяха да предложат коментар върху превода като завършен текст и изобрази преводаческите решения чрез таблици с идеята да подчертаят вниманието към детайлите, което Юдженидис влага и нуждата от прецизен превод, за да се предаде усещането за американското общество и на български.

Библиография:

- 1) Непреводимото в превода // Влахов, С. <https://goo.gl/QRnfJP>
- 2) Дизентерия // Wikipedia, 2015. Available from: <https://goo.gl/23R7CQ>
- 3) Ем тире // Print guide, 2017. Available from: <https://goo.gl/5zhDap>
- 4) Карапеткова, Дария. За превода. София, 2016.
- 5) Недоволство // Речник на българския език БАН, 2017. Available from: <https://goo.gl/GZbEY2>
- 6) Незабавна жалба // Правни средства за защита срещу съдебни актове в немското наказателно производство, 2017. Available from: <https://goo.gl/x8EsDg>
- 7) Оплаквам // Речник на българския език БАН, 2017. Available from: <https://goo.gl/kaFsja>
- 8) Оплакване // Речник на българския език БАН, 2017. Available from: <https://goo.gl/JhXJR4>
- 9) Athabaskan languages // Wikipedia, 2015. Available from: <https://goo.gl/FYK3t2>
- 10) Em dash // Oxford Dictionary, 2017. Available from: <https://goo.gl/j23NKj>
- 11) Fresh Complaint Rule Law and Legal Definition // US Legal, 2015. Available from: <https://goo.gl/xXervh>
- 12) Lexical Differences between American and British English, 2013. Available from: <https://goo.gl/5fy5b4>
- 13) Review of Fresh Complaint // Goodreads, 2017. Available from: <https://goo.gl/ofEAJx>

Приложение: